

УДК 340.114

Гусяк М. П. – аспірант кафедри теорії держави та права Національної академії внутрішніх справ, м. Київ

Статuti як джерела права: теоретико-правовий аналіз

Джерела права є однією з основних категорій права як у прикладному, так і в теоретико-пізнавальному аспектах. Визначення сутності юридичних джерел права, системи, яку вони становлять, безпосередньо залежить від правових шкіл і концепцій, що розвиваються протягом тривалого часу. У сучасному науковому середовищі для розвитку та конкретизації інтегративного підходу до змісту й поняття терміна «джерело права» здійснено спробу наповнити його визначення в контексті тих матеріальних, соціальних та інших умов життя суспільства, які об'єктивно зумовлюють необхідність прийняття змін або доповнень до нормативно-правових актів. Статут є документом, що має особливий соціально-правовий зміст. Це документ нормативно-процедурного характеру, який відображає характерні риси відносин усередині територіальної спільноти. На підставі цього визначення слід констатувати дуалістичність змісту поняття «статут»: з одного боку, це документ, що належить до сфери правових відносин, а з другого – сукупність соціально-політичних й економіко-господарських відносин між суб'єктами територіальної громади. На жаль, сформулювати єдине загальноприйняте його визначення, вичерпний перелік основних ознак, сутнісних властивостей видається неможливим. З огляду на міжаулеві характеристики, наявність статутів у приватному та публічному праві на внутрішньодержавному й міжнародному рівнях, відмінність статутів у правових системах романо-германської та англосаксонської правових сімей тощо, важливо продовжувати ґрунтовні дослідження для з'ясування місця й ролі статутів у системі джерел права, їх специфіки, теоретичного і практичного значення.

Ключові слова: джерела права; статут; нормотворчість; документ; статут територіальної громади; модельний статут.

Постановка проблеми. Розвиток системи джерел права, як і національних правових систем, протягом останніх років стали предметом активних наукових розвідок представників сучасної юридичної науки.

Джерела права є однією з основних категорій права як у прикладному, так і в теоретико-пізнавальному аспектах. Визначення сутності юридичних джерел права, а також системи, яку вони становлять, безпосередньо залежить від правових шкіл і концепцій, що розвиваються впродовж тривалого часу.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю перегляду концепції верховенства закону, визнання множинності джерел права, утвердження загальносоціальних цінностей, оновлення усталеного погляду на джерела права, їх розгляд як системно

пов'язаних елементів. Важливе місце в цій системі джерел права належить власне статутам. Це те особливе джерело права, якому, на наше переконання, властиві специфічні особливості в різних правових системах, правових сім'ях тощо

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичним підґрунтям дослідження є праці таких українських учених, як І. Г. Білас, С. В. Бобровнік, В. О. Демиденко, В. К. Забігайло, О. В. Зайчук, М. С. Кельман, В. В. Копейчиков, В. С. Куйбіда, Л. А. Луць, Н. В. Камінська, О. Г. Мурашин, Н. М. Оніщенко, Н. М. Пархоменко, Н. В. Пронюк, М. П. Орзіх, О. В. Петришин, В. Ф. Погорілко, П. М. Рабінович, О. Ф. Скакун, С. С. Сливка, Р. Б. Тополевський, О. В. Фатхутдінов та ін.

Водночас питання статутів, статутного права висвітлюють побіжно, акцентуючи увагу на аспектах галузевих юридичних наук, насамперед муніципального, господарського, підприємницького, військового, поліцейського права тощо. Проте єдиного підходу щодо змісту та статутів у системі джерел права не сформовано.

Метою цієї статті є дослідження системи джерел права, з'ясування сутності статутів як джерела права, а також здійснення їх теоретико-правового аналізу.

Виклад основного матеріалу. Проаналізувавши та критично оцінивши наявні в юридичній науці підходи до поняття «джерела права», ми схиляємось до думки, що джерела права варто розглядати переважно у формально-юридичному значенні. Так, джерела права тлумачать як систему зовнішніх форм, у яких містяться норми багаторазового застосування, що оформлюють загальні правила поведінки, чинні на території окремого державного чи міждержавного утворення, видані вповноваженим суб'єктом, доведені до відома всіх суб'єктів права й визнані ними, результатом застосування яких є виникнення, зміна та припинення правовідносин [1].

Розглянемо підходи до тлумачення терміна «джерело права». Так, ґносеологічний полягає в тому, що джерело права визначають як джерело пізнання права, тобто те, звідки ми черпаємо свої знання про право. Це можуть бути юридичні пам'ятки історії («Закони Ману» в Стародавній Індії чи «Руська правда» часів Київської Русі, судові справи та звичаї, промови видатних юристів, літописи й історичні хроніки).

Джерела права в соціальному значенні – це об'єктивно утворені в певному суспільстві чинники правотворчості, які позначаються на свідомій діяльності людей, ініціюють розвиток їхніх правових потреб й інтересів, що зумовлюють правотворчу діяльність суб'єктів, утілюючи у зміст правових норм різні інтереси

суб'єктів суспільних відносин (класів, верств суспільства, націй), які утворюють соціальну структуру суспільства [2].

Матеріальний підхід визначає матеріальні, соціально-економічні умови життя суспільства, суспільні відносини загалом, природні, культурні, політичні, релігійні й інші чинники, які обумовлюють виникнення, розвиток і зміст права. Водночас, згідно з ідейним підходом, термін «джерело права» трактують як різні правові вчення, ідеї, концепції, правосвідомість суб'єктів правотворчості, що формують певне праворозуміння та на яких ґрунтуються норми права, позначаються на їхньому змісті.

Інституційний підхід акцентує увагу на правотворчій діяльності органів державної влади й інститутів громадянського суспільства, які встановлюють або санкціонують норми права. Тому в ширшому значенні інституційне джерело права – це держава, державна влада, оскільки саме держава опосередковує зв'язок права з об'єктивно наявними суспільними відносинами та надає правовим приписам загальнообов'язкового значення.

Формальний, або юридичний (формально-юридичний), підхід полягає в тому, що джерелом права вважають різні форми (способи) зовнішнього вираження правових норм. Джерела права у формальному (юридичному) або спеціальному значенні – це акти вповноважених суб'єктів права, що є формою вираження та закріплення правових норм. Отже, зовнішня форма (джерело) права – це форма об'єктивації норми права шляхом надання їй загальнообов'язковості [3].

Учені С. Л. Лисенков, А. М. Колодій стверджують, що термін «джерело права» використовують у двох аспектах: соціальному (матеріальному) та юридичному. Якщо джерелом права вважають те, що породжує право чи правові норми, то для суб'єктів, які встановлюють правові норми, і для суб'єктів, які їх застосовують, джерела права різні [4]. Так, соціально-правові джерела права – це, насамперед, суспільні відносини, які мають правову сутність, правосвідомість тощо, а до юридичних джерел належать нормативні настанови, юридична практика, юридична наука тощо.

На думку Н. М. Пархоменко, джерела права доцільно розглядати у формально-юридичному значенні як обов'язкові до виконання акти вповноважених суб'єктів права, що містять норми права в письмовій формі, а також акти волевиявлення владних суб'єктів, що є неписаними нормативними фактами, на підставі яких (актів) виникають, змінюються та припиняються правові відносини [5].

Слід акцентувати увагу на дефініції, запропонованій В. М. Косовичем, що ґрунтувалася на соціологічному підході до

тлумачення права: «Джерела права – це його ідейні витoki, в основі яких лежать аксіологічні орієнтації та правові настанови особи, соціальної групи, суспільства». У науковій розвідці цього вченого «Живе право» як джерелом формування досконалих нормативно-правових актів України» визначено те, які соціальні цінності необхідно враховувати під час здійснення нормотворчості, щоб забезпечити ефективне правове регулювання суспільних відносин в Україні [6].

Дослідниця Є. П. Євграфова зауважує, що у співвідношенні з внутрішньою формою права як способом викладення його змісту, зовнішню форму слід визначати як спосіб (способи) надання офіційності, публічності й обов'язковості нормативно-правовому акту, у якому логічно й у певній послідовності викладено приписи, правові норми [7].

Таким чином, право як цілісне суспільне явище офіційно формулюється, існує та розвивається в певній формі, що безпосередньо відповідає фундаментальній ознаці права – формальній визначеності. Форма права становить сукупність визначених конкретно державою офіційно-документальних способів зовнішнього вираження та закріплення правових норм. Загалом у сучасному науковому середовищі з метою та конкретизації інтегративного підходу до визначення поняття «джерело права» здійснено спробу розглядати джерелами права ті матеріальні, соціальні й інші умови життя суспільства, які об'єктивно зумовлюють необхідність прийняття змін або доповнень до певних нормативно-правових актів.

Наявні класифікації форм (джерел) права в межах системи джерел права України поділяють на основні (зовнішня форма вираження норм права у вигляді письмового документа, виданого вповноваженим суб'єктом, відповідно до спеціальної процедури, що має юридичну силу й обов'язковість до виконання на території України, спрямоване на врегулювання правовідносин) і допоміжні джерела права (правові звичаї та судові справи, правова доктрина, принципи права, правотворча діяльність судових органів тощо) [8–10]. Останні спрямовані на вдосконалення основних джерел права, їх застосовують лише для регулювання відносин, не врегульованих законами України або міжнародним договором, і коли вони не суперечать зазначеним актам законодавства.

Також можна виокремити певні підсистеми: нормативно-законодавчу систему джерел права, нормативно-договірну систему джерел права, нормативно-прецедентну систему джерел права. У межах нормативно-правової системи джерел

права діє система законодавства. Внутрішня структура її має вигляд органічної системи законів і підзаконних нормативно-правових актів, між якими наявні субординаційні зв'язки.

Загалом система джерел права України не знаходиться в статичному стані, а діалектично розвивається й ускладнюється, що призводить до появи джерел нетрадиційних, які так чи інакше відхиляються від ознак типовості. Утратило актуальність категоричне твердження, згідно з яким тільки нормативно-правові акти є основним і єдиним джерелом права. Поширеними стають такі джерела, як судова практика, статутні акти; пріоритетну роль відіграють, безумовно, міжнародні договори. Саме останні становлять джерельну правову основу подальшої інтеграції України до європейського правового простору.

Мета цієї публікації зумовлює необхідність акцентувати увагу на таких джерелах, як статuti.

Статут (лат. *statutum*, від лат. *statuo* – встановлюю, вирішую) – встановлений засновником (власником майна) організації обсяг правил, що регулюють її правовий стан, відносини, пов'язані з внутрішнім управлінням, стосунки з іншими організаціями чи громадянами [11]. Ми не поділяємо такий підхід до трактування цього поняття, насамперед, через його обмежений, зокрема, приватно-правовий, характер.

Інші дослідники пропонують ширше тлумачення терміна статутів. По-перше, це локальний нормативний акт, який визначає правовий статус, найменування, місцезнаходження підприємства, установи, організації будь-якої форми власності (юридичної особи), мета діяльності, органи управління, порядок їх формування майнові та фінансові питання, умови реорганізації, припинення діяльності тощо. Його затверджує керівник, власник, засновник юридичної особи. По-друге, це нормативно-правовий акт, що регулює порядок організації та діяльності військових формувань, відносин начальників і підлеглих, обов'язки військовослужбовців, права строювого та бойового навчання тощо. У Збройних силах України діють дисциплінарний статус, Статут внутрішньої служби, статут гарнізонної та вартової служб, строювий статут (загальнообов'язкові статuti). Законом України затверджують статут [12].

За юридичною силою нормативно-правові акти поділяють на дві групи: закони та підзаконні акти. Нормативно-правові акти посідають визначальне місце в системі правових актів. Їх необхідно відрізнити від актів застосування й тлумачення права. Водночас дискусійною видається позиція О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко стосовно того, що статuti як підзаконні акти

належать до нормативно-правових актів відомчого характеру, зміст яких не повинен суперечити законам України та нормативно-правовим актам Президента й Уряду України (накази, інструкції, положення тощо міністерств, відомств, державних комітетів, зокрема: положення, статuti закріплюють правове становище, структуру, функції та компетенцію певної державної організації. Крім цього, про статuti немає згадки в системі локальних нормативно-правових актів [13].

Згідно з ДСТУ 6.39-72, 6.38-72, до підгрупи організаційних документів належать: положення, статuti, інструкції, правила. Організаційні документи закріплюють функції, обов'язки та права органів на тривалий період. Усі організації та підприємства у своїй діяльності поряд з актами органів державної влади керуються положеннями, статутами, правилами й інструкціями. Статут – це юридичний акт, що є зведенням правил, які регулюють діяльність організацій, установ, товариств, громадян, їхні відносини з іншими організаціями та громадянами, права й обов'язки в певній сфері державного управління або господарської діяльності.

Статuti можуть бути типові й індивідуальні. Типові статuti розробляють для певних систем установ чи підприємств, їх затверджують вищі органи державної влади та управління, з'їзди громадських організацій. Індивідуальний статут укладають для певної організації чи установи шляхом конкретизації типових статутів, його затверджує вища установа, якій підпорядковується ця організація [14].

У більшості фундаментальних юридичних словників та енциклопедичних юридичних видань аналізоване поняття іноді лише згадують у загальних статтях, присвячених категорії «статут»; здебільшого визначення, які містяться в них, лише поверхово висвітлюють характерні риси статутів територіальних громад. Побіжно це питання розглянуто у відповідних підручниках та інших навчальних виданнях з питань муніципального права та місцевого самоврядування.

На думку В. В. Таболіна, статут міста є актом вищої юридичної сили в системі муніципальних правових актів, який має пряму дію та застосовується на всій території муніципального утворення [15]. У цьому визначенні автор акцентує увагу на таких ознаках цих документів, як юридична сила, місце серед інших локальних актів самоорганізації та територія, на яку поширюється їхній нормативний вплив.

На думку О. С. Орловського, статут територіальної громади – це своєрідний спосіб саморегуляції територіальної громади,

кодекс життя людей у рідному місті, який затверджує цінності, спільні для всього місцевого співтовариства, а також дає жителям практичну можливість реалізовувати потребу та право брати участь у влаштуванні власного життя, описує їхні права, обов'язки й обмеження в процесі цього влаштування [16, с. 2–5]. Тобто автор виокремив як об'єктивні, так і суб'єктивні характеристики статусу територіальної громади, зміщуючи акценти на дієздатність територіальної громади, її динамічні властивості.

Згідно з позицією О. В. Батанова, статут територіальної громади це «основний локальний нормативно-правовий акт, яким регулюється структура, повноваження та порядок діяльності територіальної громади села, селища, міста, її органів та посадових осіб» [17]. У цьому визначенні конкретизовано окреслено місце статусу територіальної громади серед інших актів локального нормотворення як «основних» актів локальної демократії, констатовано об'єктну спрямованість їх регуляційного впливу, причому схарактеризовано зміст цих документів як «нормативно-правових актів».

Отже, статут є документом нормативно-процедурного характеру, який відображає характерні риси відносин усередині територіальної спільноти. У контексті цього визначення очевидно стає дуалістичність змісту поняття «статут»: з одного боку, це документ, що належить до сфери правових відносин, а з другого – сукупність соціально-політичних й економіко-господарських взаємин між суб'єктами територіальної громади.

Статут має відповідати критерію реальності: його розроблення й експертиза мають бути абсолютно ретельними в аспекті відповідності його положень чинному законодавчому простору. Водночас статут за призначенням є підзаконним документом, який не може врегулювати суперечності між окремими законами, однак може визначити певні механізми їх подолання. Із цього випливає низка його сутнісних ознак, що характеризують зміст статусу, а саме він:

- має бути переважно процедурним документом;
- політично нейтральним;
- вирізняється інтегративною сутністю;
- має вольовий, владний, управлінський характер;
- може містити ознаки загальнообов'язковості, конституційності, законності, ефективності, доцільності;
- оптимально відображає інтереси територіальних громад, компетентності відповідного суб'єкта під час прийняття (видання) цього акта тощо.

На нашу думку, держава має сформувати модель розмежування предметів регулювання на рівні закону й певного виду підзаконних актів. Щодо статутів це можна поєднати.

У міжнародному приватному праві загальноновизнаним є положення про те, що кожна юридична особа приналежна певній державі, національним законодавством якої визначено її статут, що має екстериторіальний характер, тобто обов'язковий для визнання за кордоном.

Доволі часто увагу акцентують на потребі модельних статутів, проте він має бути документом необов'язкового, а методичного характеру [18].

Дослідниця І. О. Зайцева висвітлює концептуальні засади статутної нормотворчості в місцевому самоврядуванні [19].

Зазначимо, що категорію «статутна нормотворчість» мають вивчати представники інших галузевих наук спільно з теоретиками права, юристами-міжнародниками.

На підставі здійсненого теоретичного, галузевого та прикладного аналізу можна дійти таких висновків.

Статут є документом, що має особливий соціально-правовий зміст. Сформулювати однозначне його визначення й вичерпний перелік основних сутнісних властивостей неможливо. З огляду на міжгалузеві характеристики, наявність статутів у приватному та публічному праві на внутрішньодержавному й міжнародному рівнях, відмінність статутів у правових системах романо-германської і англосаксонської правових сімей тощо, важливо продовжувати ґрунтовні дослідження для з'ясування місця й ролі статутів у системі джерел права, їх специфіки, теоретичного і практичного значення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сучасна правова енциклопедія. Академічний курс : підручник / [О. В. Зайчук, О. Д. Крупчан, В. С. Ковальський та ін.] ; за заг. ред. О. В. Зайчука. – Київ : Юрінком Інтер, 2015. – 408 с.
2. Сайфуліна Ю. В. Теоретичні засади класифікації джерел права [Електронний ресурс] / Ю. В. Сайфуліна // Право і суспільство. – 2011. – № 3. – С. 28–33. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pis_2011_3_9. – Назва з екрана.
3. Луць Л. А. Загальна теорія держави та права : навч.-метод. посіб. / Л. А. Луць. – Київ : Атіка, 2008. – С. 185.
4. Теорія держави і права : підручник / за ред. С. Л. Лисенкова. – Київ : Юрінком Інтер, 2005. – 448 с.
5. Пархоменко Н. М. Джерела права: теоретико-методологічні засади : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01 / Н. М. Пархоменко. – Київ, 2009. – 32 с.

6. Косович В. М. «Живе право» як джерело формування досконалих нормативно-правових актів України / В. М. Косович // Науковий вісник Чернівецького університету. – 2012. – Вип. 628. – С. 34–40. – (Серія «Правознавство»).
7. Євграфова Є. П. Об'єктивність права: теоретико-прикладні засади : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01 / Є. П. Євграфова. – Київ, 2016. – 448 с.
8. Скакун О. Ф. Теорія права і держави : підручник / О. Ф. Скакун. – 3-тє вид. – Київ : Алерта ; ЦУП, 2011. – 524 с.
9. Тополевський Р. Б. Системні зв'язки юридичних джерел права : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Р. Б. Тополевський. – Харків, 2004. – 18 с.
10. Камінська Н. В. Теорія держави та права : навч. посіб. / Н. В. Камінська, О. В. Горун, О. В. Фатхутдінов. – Київ : КНТ, 2011. – 216 с.
11. Статут [Електронний ресурс] // Wikipedia : [сайт]. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Статут>. – Назва з екрана.
12. Поняття про військові статuti [Електронний ресурс] // History : [сайт]. – Режим доступу: <https://history.vn.ua/pidruchniki/garasimiv-national-defense-bases-medical-knowledge-boys-10-class-2018/10.php>. – Назва з екрана.
13. Теорія держави і права: академічний курс : підручник / за ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. – Київ : Юрінком Інтер, 2006. – 688 с.
14. Організаційні документи. Статут. Інструкція [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://pidruchniki.com/1065100938371/dokumentoznavstvo/organizatsiyni_dokumenti. – Назва з екрана.
15. Таболин В. В. Основы городского права : курс лекций / В. В. Таболин. – М. : Юриспруденция, 2006. – С. 54.
16. Орловский А. Опыт города Одессы по разработке устава территориальной громады / А. Орловский. – Одесса : Хоббит, 2003. – С. 5.
17. Батанов О. В. Статут територіальної громади : юрид. енциклопедія : в 6 т. / [редкол.: Ю. С. Шемшученко та ін.]. – Київ : Укр. енциклопедія ім. М. П. Бажана, 1998–2004. – Т. 5 : П–С. – 2003. – С. 638–639.
18. Камінська Н. В. Місцеве самоврядування: теоретико-історичний і порівняльно-правовий аналіз : навч. посіб. / Н. В. Камінська. – Київ, 2010. – 232 с.
19. Зайцева І. О. Муніципальна статутна нормотворчість в Україні: теоретико-методологічні проблеми становлення та розвитку [Електронний ресурс] / І. О. Зайцева // Вісник Маріупольського державного університету. – 2013. – Вип. 5. – С. 201–206. – (Серія «Право»). – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vmd_u_pr_2013_5_38. – Назва з екрана.
20. Statute Law [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bradford.ac.uk/library/media/library/documents/law_statutes.pdf. – Назва з екрана.
21. Statute Law [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.britannica.com/topic/statute-law>. – Назва з екрана.

REFERENCES

1. Zaichuk, O.V., Krupchan, O.D., & Kovalskyi, V.S. (et al.). (2015). *Suchasna pravova entsyklopediia. Akademichnyi kurs [Modern legal encyclopedia. Academic course]*. O.V. Zaichuk (Eds.). Kyiv: Yurinkom Inter [in Ukrainian].
2. Saifulina, Yu.V. (2011). *Teoretychni zasady klasyfikatsii dzherel prava [Theoretical principles of classification of sources of law]*. *Pravo i suspilstvo, Law and Society*, 3, 28-33. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pis_2011_3_9 [in Ukrainian].
3. Luts, L.A. (2008). *Zahalna teoriia derzhavy ta prava [General theory of state and law]*. Kyiv: Atika [in Ukrainian].

4. Lysenkov, S.L. (Eds.). (2005). *Teoriia derzhavy i prava [The theory of state and law]*. Kyiv: Yurinkom Inter [in Ukrainian].
5. Parkhomenko, N.M. (2009). Dzherela prava: teoretyko-metodolohichni zasady [Sources of law: theoretical and methodological foundations]. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].
6. Kosovych, V.M. (2012). "Zhyve pravo" yak dzherelo formuvannia doskonalykh normatyvno-pravovykh aktiv Ukrainy ["Live law" as a source of the formation of perfect normative legal acts of Ukraine]. *Naukovyi visnyk Chernivetskoho universytetu, Scientific bulletin of Chernivtsi University*, 628, 34-40 [in Ukrainian].
7. Yevhrafova, Ye.P. (2016). Obiektivnist prava: teoretyko-prykladni zasady [Objectivity of law: theoretical and applied principles]. *Doctor's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].
8. Skakun, O.F. (2011). *Teoriia prava i derzhavy [Theory of law and state]* (3rd ed.). Kyiv: Alerta; TsUL [in Ukrainian].
9. Topolevskiy, R.B. (2004). Systemni zviazky yurydychnykh dzherel prava [System links of legal sources of law]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kharkiv [in Ukrainian].
10. Kaminska, N.V., Horun, O.V., & Fatkhudinov, O.V. (2011). *Teoriia derzhavy ta prava [Theory of state and law]*. Kyiv: KNT [in Ukrainian].
11. Statut [Statute]. *Wikipedia*. Retrieved from <https://uk.wikipedia.org/wiki/Статут> [in Ukrainian].
12. Poniattia pro viiskovi statuty [Concept of military charters]. *History*. Retrieved from <https://history.vn.ua/pidruchniki/garasimiv-national-defense-bases-medical-knowledge-boys-10-class-2018/10.php> [in Ukrainian].
13. Zaichuk, O.V., & Onishchenko, N.M. (Eds.). (2006). *Teoriia derzhavy i prava: akademichniy kurs [The theory of state and law: academic course]*. Kyiv: Yurinkom Inter [in Ukrainian].
14. Orhanizatsiini dokumenty. Polozhennia. Statut. Instruktsiia [Organizational documents. Position. Regulations. Instruction]. (n.d.). *pidruchniki.com*. Retrieved from https://pidruchniki.com/1065100938371/dokumentoznavstvo/organizatsiyni_dokumenti [in Ukrainian].
15. Tabolin, V.V. (2006). *Osnovy gorodskogo prava [Basics of urban law]*. Moscow: Yurisprudenciiz [in Russian].
16. Orlovskii, A. (2003). *Opyt goroda Odessa po razrabotke ustava territorialnoi gromady [The experience of the city of Odessa on the development of the charter of the territorial community]*. Odessa: Hobbit [in Russian].
17. Batanov, O.V. (2003). *Statut terytorialnoi hromady [Statute of a territorial community]*. Kyiv: Ukr. entsyklopediia [in Ukrainian].
18. Kaminska, N.V. (2010). *Mistseve samovriaduvannia: teoretyko-istorychnyi i porivnialno-pravovyi analiz [Local self-government: theoretical-historical and comparative legal analysis]*. Kyiv [in Ukrainian].
19. Zaitseva, I.O. (2013). Munitsypalna statutna normotvorchist v Ukraini: teoretyko-metodolohichni problemy stanovlennia ta rozvytku [Municipal statute norm-making in Ukraine: theoretical and methodological problems of formation and development] *Visnyk Mariupolskoho derzhavnoho universytetu, Bulletin of the Mariupol State University*, 5, 201-206. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/vmd_u_pr_2013_5_38 [in Ukrainian].
20. Statute Law. (n.d.). *bradford.ac.uk*. Retrieved from https://bradford.ac.uk/library/media/library/documents/law_statutes.pdf.
21. Statute Law. (n.d.). *www.britannica.com*. Retrieved from <https://www.britannica.com/topic/statute-law>.

Стаття надійшла до редколегії 17.08.2018

Husiak M. – Postgraduate Student of the Department of Theory of State and Law of the National Academy of Internal Affairs, Kyiv, Ukraine

The Source of Law: Theoretical-Legal Analysis

The source of law is one of the major categories of rights in general, both in applied and theoretical and informative regarding the definition and understanding of legal sources of law, and therefore the system they are in close. Depending on the legal schools and developing concepts for a long time. In the modern scientific environment developing and specifying the integrative approach to content and the concept of the term «source of law» is an attempt to fill it even more diverse semantic content of value, seeing as sources of law the material, social and other conditions of society, that objectively determine the necessity of making changes or additions to those or other normative legal acts. The Charter is a document that has a special excellent socio-legal nature. This document is the normative and procedural nature, which reflects the characteristics of relationships inside the territorial community. Through the prism of this definition is already becoming apparent «dualism» of the content of the concept of the Statute: on the one hand as a document that belongs to the sphere of legal relations, and on the other as population socio-political and economic-commercial relations between subjects of the local community. Unfortunately, today we cannot clearly articulate its definition and main substantive signs despite properties. With regard to sectoral characteristics, the presence of charters in the private law and public law, national law and international law, the difference between the statutes in the legal systems of the Romano-Germanic legal and anglo-saxs families, etc., it is important continue thorough their research, finding out the place and role of charters in the system of sources of law, their specificity, the theoretical and practical value.

Keywords: source law; statute; rulemaking; the document; the Charter community; a model statute.